

Sürəyya Ağaoğlu! Türk dünyasının qürurverici adlarından biri! O, Azərbaycanın vətənpərvər oğlu, ömrünün sonuna kimi müsəlman Şərqi'nin inkişafı, müasirləşməsi, aydınlanması uğrunda mübarizə aparan, publisist, tənqidçi, hüquqşünas, şərqşünas alim Əhməd bəy Ağaoğlunun ilk övladıdır. Sürəyya xanım həyatı, mübarizəsi, gördüyü böyük işləri ilə sözün əsl mənasında atasının qızıdır.

1903-cü ildə Şuşada doğulmuşdu. Onun varlığı ailəyə sevinc, şadlıq gətirmişdi. Sürəyya xanım qələmə aldığı xatirələrində (mənbə: "Çapar" jurnalının Əhməd bəy Ağaoğlunun 150 illiyinə həsr edilən xüsusi buraxılışı) bu barədə belə yazıb: "Çətin doğuşla dünyaya gəldiyimə görə ilk olaraq anamı xilas etmək üçün heç kim mənimlə məşğul olmamış, təhlükə keçdikdən sonra ailə böyük sevincə qərq olmuşdu. Atam anama on iki böyük qızıl düymə, mənə də on iki kiçik qızıl düymə hədiyyə etmişdi. Atamın qız uşağı sevgisi o qədər dərin idi ki, ilk nəvəsinin də qız olmasını istəyirdi..."

Sürəyya xanım sevgi ilə əhatələnən belə bir mühitdə böyüyürdü... Əhməd bəy hələ 1906-cı ildə gizli yaratdığı "Difai"dəki fəaliyyətinə görə ("Difai" Azərbaycan türklərini çar məmurlarından, ermənilərin hücumundan qorumaq məqsədilə yaradılmışdı) təqib olunurdu. 1909-cu ildə təqiblərdən qurtulmaq məqsədilə Türkiyəyə mühacirət edir. Əhməd bəyin Bakıda yaşayan həyat yoldaşı Sitarə xanım da bir ildən sonra uşaqları

ilə birlikdə ərinin yanına - Türkiyəyə köçür...

Sürəyya xanım bacı-qardaşları kimi Türkiyədə oxuyur. Orta təhsilini başa vurur, 1921-ci ildə sə-nədlərini İstanbul Universitetinin hüquq fakültəsinə verir. Bu vaxta kimi Türkiyə tarixində heç bir qadın hüquq fakültəsində təhsil almamışdı. Elə buna görə də Sürəyya xanımın arzusuna hər kəs istehza edib gülür. O, isə heç kəsə məhəl qoymadan xəyallarını gerçəkləşdirmək üçün təkbaşına mübarizə aparır. Sürəyya xanım xatirələrində yazırdı: "...Hüquq fakültəsi

dan sonra isə qızlara dərs keçirilirdi. Əlbəttə, bir tək tələbə üçün bütün müəllimlər günortadan sonra dərs keçə bilməzdilər..."

Nəhayət, Sürəyya arzusuna çatır. Səlahəddin bəy qızlar üçün hüquq fakültəsinin yaradılmasına razılıq verir. Qalır həmin fakültədə oxuyacaq qızları tapmaq. Sürəyya xanım çox həyacanlıydı, o, bu həyacanını xatirələrində belə

da aparılır. Sürəyya xanım ingilis dilini yaxşı bildiyinə görə Behbud xan Cavanşirin ailəsinə vəkillik edən şəxsin köməkçisi olur. Sonradan o, bu barədə "Bir ömür belə keçdi" adlı memuarında da yazır.

1925-ci ildə Sürəyya xanım ali təhsilini başa vurur. O, adını tarixə Türkiyə

Türkiyənin ilk qadın vəkili...

dekani, beynəlxalq hüquq professoru, mərhum Səlahəddin bəy küncdə bir masa arxasında oturmuşdu. Yanında professor Vəli bəy, qarşısında isə ümumi katib Rauf bəy durmuşdu. İçəriyə daxil olub: "Mən Sürəyya Ağaoğluyam, Bazmi-Aləm Validə Sultanisini bu il qurtardım. Hüquq təhsili almaq istəyirəm. Məni hüquqa qəbul edərsinizmi?" dedim. Səlahəddin bəy heyətlə üzümə baxdı. Vəli bəy hər zaman aşıya öyik başını qaldırdı. Deyəsən, ikisi də zarafat edib-etmədiyimi anlamağa çalışırdı. O zamanlar 17 yaşındakı hər gənc qız çarşab geyərdi. Amma mən çarşabsızdım. Boz kostyum geyinmişdim. Nəhayət, Səlahəddin bəy qəhqəhə ilə güldü: "Daha üç nəfər tap, bu saat fakültəni açmaq" dedi. Həqiqətən, fakültə açmaq lazım idi. Çünki qızlar oğlanlarla bərabər oxuya bilmirdilər. Günün əvvəli oğlanlara, günorta-

Sürəyya Ağaoğlu!

təsvir edib: "Otaqdan dəli kimi çıxdım. İndi başqa fakültələrə yazılmış olan yoldaşları inandırmaq lazım idi. Dərhal sonralar Siddiq Sami Onarın həyat yoldaşı olan Bediyanın yanına qaçdım. Başqa fakültəyə yazılmışdı. Hüquq fakültəsinin açıldığını deyərək onu razı saldım. Bedia ilə digər iki yoldaşım Mələhəti və Saiməni də razı salaraq dördümüz hüquqa yazıldıq..."

Bu hadisələr yaşanan zaman Əhməd bəy qızının yanında ola bilmir. Çünki, o vaxt Malta adasında əsirlikdəydi. Sürəyya xanım hüquq fakültəsində oxuduğunu atasına məktubla xəbər verir. Əhməd bəy qızına ədəbiyyatı, tarixi oxumağı məsləhət görürsə də, Sürəyya öz fikrini dəyişmir.

Təhsilinin ilk ilində Sürəyya xanım önəmli bir məhkəmədə iştrak edir. 1921-ci il iyulun 18-də Misak Torlakyan adlı bir erməni Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin daxili işlər naziri olmuş Behbud xan Cavanşiri İstanbulda "Pera Palas" otelinin önündə üç güllə ilə qətlə yetirir. Qatil həbs olunur. Həmin vaxt İstanbul ingilislərin işğal altında olduğundan məhkəmə prosesi ingilis hərbi tribunalın

Cümhuriyyətinin ilk qadın vəkili kimi yazır. 14 il İstanbul Vəkil Bürosunun İdarə Heyətinin yeganə qadın üzvü olaraq çalışır. Türkiyənin siyasi, sosial-ictimai həyatında fəal iştirak edir. Türkiyə Hüquqşünas Qadınlar Dərnəyinin, Azad Fikir-ləri Yayma Dərnəyinin, Uşaq Dostları Dərnəyinin, Universitetli Qadınlar Dərnəyinin və.s. qurucusu olur, onların əksəriyyətinə rəhbərlik edir. Sürəyya xanım

47 yaşında bir alman hüquqşünasla ailə qurur, amma övladı olmur. Ömrünün sonuna kimi bütün enerjisini sevdiyi peşəyə yönəldir, beynəlxalq konfranslarda iştirak edir, "Londonda gördüklərim", "Bir ömür belə keçdi" adlı iki kitab yazır.

Sürəyya xanımın 86 illik mənalı, faydalı həyatında Mustafa

Kamal Atatürkün də xüsusi yeri, təsiri olub. Ağaoğlu ailəsinin Atatürklə çox yaxın, səmimi münasibəti vardı, dəfələrlə görüşmüşdü-lər, hətta, Atatürk onları öz evinə dəvət etmişdi. Bu səmimiyyət, dostluq Sürəyya xanımın xatirələrində də əksini tapıb. Atatürkün vəfatını isə belə qələmə alıb: "Evdə anamın ölümü kimi bir matəm havası vardı. Atam yazı masasının yanında dayanaraq hönkür-hönkür ağlayırdı..."

Sürəyya xanım bütün ömrünü Türkiyədə yaşasa da, uşaqlığından qəlbində yuva quran "Azərbaycan" adı, Azərbaycan sevgisi bitib tükənmirdi. Əksinə, yaşa dolduqca, bu sevgi daha da dərinləşir, yangıya çevrilirdi. O, bu yangıya su çiləməyə 79 yaşında Azərbaycana gəldi. Onun Vətənə səfəri zamanı keçirdiyi hissələri özünün yazdıqlarından öyrənək: "Burada dolaşarkən ürə-

yimdən nələr keçdiyini izah edə bilmərəm. Sanki küçələri, parkları tanıyırdım. Anamdan və atamdan o qədər çox dinləmişdim ki! Keçmiş milyonçulardan Tağıyevin evi muzey olub. Bu evi və Tağıyevi atamdan çox eşitmişdim. Bizə keçmiş karvansaray olan binada azəri yeməkləri verilərkən birdən içəriyə iki gözəl insan daxil oldu. Bunlar əmimin nəvələri idilər. Əllərində qırmızı güllərlə "Sürəyya abla!" deyərək boynuma sarıldılar. Hamımız ağlamağa başladıq..."

Qarabağa doğulduğu Şuşaya da getmək istəyir. Amma bu arzusuna çata bilmir, ona "növbəti səfərdə gedərik" deyirlər. Növbəti səfərsə olmur. Sürəyya xanım Bakıya səfərindən 7 il sonra-1989-cu il dekabrın 29-da İstanbulda keçirilən bir konfransdan çıxarkən beyninə qan sızmasından vəfat edir.